

INTERVIEWS | 1 MAART 2022

IEDEREEN IS VATBAAR VOOR FAKE NEWS!

Auteur: Sierd Stapersma RO EMITA

Beeld: Adobe Stock - Jeremy Bezanger - Robin Worrall

Leestijd: 7 min

Fake news is een actueel fenomeen. Er wordt bijvoorbeeld veel nieuws en informatie verspreid over COVID-19, de vaccinaties en mitigerende maatregelen. Maar wat is waar en wat niet? En hoe herken je wat (niet) waar is? Radiodier Arjan Sniijders deelt zijn inzichten en ervaringen.

Om te beginnen, wie is Arjan Sniijders?

"Ik heb journalistiek gestudeerd en ben een radioman in hart en nieren. Binnen het radiodomein heb ik veel verschillende rollen vervuld, van presentator en (eind)redacteur tot stationmanager. Zowel bij publieke als commerciële en zowel bij nationale als regionale radiozenders (Radio 1, Radio 2, 3FM en NH Radio). Ik ben ook de initiator van Gouden RadioRing en in 2015 heb ik een boek geschreven over vijftig jaar 3FM."

AUDIT

MAGAZINE

Arjan Snijders, Beeld & Geluid: “Als gevolg van de technologische en digitale vooruitgang zijn er oneindig veel bronnen van nieuws bijgekomen, en dus ook potentiële bronnen van fake news”

En nu?

“Sinds februari 2021 werk ik bij Beeld en Geluid, de organisatie in Nederland die de geschiedenis en actualiteit van media, pers en journalistiek integraal belicht. Daarnaast draagt deze organisatie zorg voor de historische pers- en mediacollecties. Mijn rol binnen Beeld en Geluid is landelijk coördinator mediawijsheid. Deze rol combineer ik graag met podcastproducties, coaching en begeleiding van mediatalenten. Ik houd namelijk van diversiteit in mijn werk.”

Liever geluid dan beeld dus voor u...

“Klopt! Radio vind ik over het algemeen oprechter en spontaner; mensen zijn er minder op hun hoede. Er wordt minder voorbereid en meer geïmproviseerd. En de spotlights staan er letterlijk niet op, mensen voelen zich snel comfortabel als ze op de radio zijn, met als resultaat dat ze opener en eerlijker zijn. Televisie wordt daarentegen vaak tot in de details gescript en er wordt meer gerepeteerd, waardoor het eindresultaat op het opvoeren van een toneelstuk gaat lijken.”

“De oorzaken waarom we fake news geloven zijn legio. Mensen hebben bepaalde zienswijzen en filteren (on)bewust alleen het nieuws dat die

AUDIT

MAGAZINE

zienswijzen bevestigt”

Wat doet een coördinator nieuwswijsheid eigenlijk?

“Als coördinator nieuwswijsheid ga ik met het Netwerk Mediawijsheid mensen proberen (meer) bewust te maken van fake news en desinformatie. Zo laat ik zien hoe er wordt gemanipuleerd met nieuws en ook waarom mensen dat doen. Wanneer er bijvoorbeeld rondom de verkiezingen online middelen worden ingezet om mensen te misleiden, en die ook proberen de reguliere media hierin mee te krijgen, dan kan ik dat signaleren en vanuit mijn coördinerende rol de beste manier kiezen om daarop te wijzen.”

Het Netwerk Mediawijsheid, vertel...

“Het Netwerk Mediawijsheid ontstond in 2008 vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en was erop gericht om kinderen mediawijs te maken via de ouders. In 2019 is de doelgroep verbreed naar alle volwassenen (18+) en begeleiders van kwetsbare groepen. Netwerk Mediawijsheid zet zich in voor een Nederland waarin iedereen mediawijs is, of bezig is dat te worden. Met het netwerk als organisatievorm zijn belangrijke mediawijsheidsthema's makkelijker, sneller en creatiever aan te pakken.”

Welke organisaties zijn betrokken bij het Netwerk?

Het Netwerk wordt aangestuurd door vijf organisaties, te weten het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, ECP | Platform voor de InformatieSamenleving, Omroep Human, Kennisnet en de Koninklijke Bibliotheek. Deze vijf organisaties zijn verantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de activiteiten van het mediawijsprogramma. In totaal bestaat

het Netwerk uit honderden organisaties die zich inzetten op het gebied van mediawijsheid. Dat zijn onder meer bibliotheken, culturele instellingen, mediacoaches, lesmateriaalontwikkelaars, educatieve uitgeverijen, onderzoeksinstituten, ICT-bedrijven, mediaproductanten/platformen, onderwijsinstellingen en zorg- en welzijnsorganisaties. De kracht van het netwerk ligt in de kennisdeling en samenwerking.”

Wat is fake news en desinformatie?

“Wij definiëren fake news als misleidende en onjuiste informatie in de vorm van een nieuwsbericht of nieuwsvideo dat wordt verspreid om geld te verdienen of om mensen te beïnvloeden. Het is een vorm van desinformatie.”

“Mensen uit alle culturen en van alle opleidingsniveaus en leeftijden kunnen door fake news beïnvloed worden”

En waarom geloven mensen fake news?

“De oorzaken waarom we fake news geloven zijn legio. Mensen hebben bepaalde ideeën of zienswijzen en filteren (on)bewust alleen het nieuws dat deze ideeën of zienswijzen bevestigen. Dit wordt vaak versterkt door het veelvuldig en toenemend gebruik van algoritmes. Onbewust laat je vaak sporen achter op basis waarvan een algoritme je voorkeuren kan bepalen. Op basis van iemands voorkeuren vindt er ‘achter de schermen’ al een selectie plaats van datgene wat iemand aan nieuws voorgeschoteld krijgt. Hierdoor ziet iemand steeds meer bevestigende informatie voorbijkomen, waardoor het snel voor waar wordt aangenomen. Bovendien hebben mensen de neiging om ongenueanceerde verhalen eerder te lezen, maar deze verhalen laten maar een kant van de medaille zien.”

Welke mensen geloven fake news?

“Vooropgesteld, iedereen is vatbaar voor fake news. Mensen uit alle culturen en van alle opleidingsniveaus en leeftijden kunnen hierdoor beïnvloed worden. In het begin van de COVID-19-pandemie kan ik mijzelf nog een foto herinneren van dolfijnen die zwommen door de wateren van Venetië. Toen dacht ik: de natuur wint terrein terug van de mens, wat een mooi gegeven gezien de crisissituatie. Achteraf bleek dit een gemanipuleerde foto te zijn, zo makkelijk kan het dus gaan.

Uit onderzoek is gebleken dat bijna alle Nederlanders denken dat fake news voorkomt. Daarbij denken ze aan nieuws dat gewoonweg niet waar is. Dat fake news als doel kan hebben mensen te beïnvloeden en/of er geld mee te verdienen wordt echter niet genoemd.”

Is dit iets van alle tijden?

“Fake news is inderdaad van alle tijden. Alleen is het verschil tussen nu en vroeger dat er – als gevolg van de technologische en digitale vooruitgang – ook oneindig veel bronnen van nieuws bijgekomen zijn, en dus ook potentiële bronnen van fake news. Iedereen is (potentieel) een zender van fake news. Het (onbewust) delen van fake news doe je immers met één druk op de digitale knop. En veel mensen herkennen fake news niet of helaas pas nadat het ‘een eigen leven is gaan leiden’.”

En als je het fenomeen reflecteert op de COVID-19-pandemie?

“Het voorbeeld van de dolfijnen in de wateren van Venetië is natuurlijk vrij onschuldig. Toch kan de impact van fake news vele malen groter zijn en zelfs een maatschappijontwrichtende uitwerking hebben. Door de bank genomen heeft 10 tot 15% van de menselijke populatie een sterk afwijkend standpunt van het gros van de populatie. Dit is maatschappelijk niet ontwrichtend. Maar ten aanzien van de COVID-19-pandemie is dat percentage hoger en is er wezenlijk wat veranderd.”

“Door de bank genomen heeft 10 tot 15% van de menselijke populatie een sterk afwijkend standpunt. Maar ten aanzien van de COVID-19-pandemie is dat percentage hoger en is er wezenlijk wat veranderd”

AUDIT

MAGAZINE

In welk opzicht?

“Mensen zijn, ook nu nog, meer thuis en veel meer online. Bovendien is angst een slechte raadgever en was en is er nog steeds veel onduidelijkheid over de pandemie en de vaccins. Het is nog ongrijpbaar en mensen kunnen geen schuldige of oorzaak aanwijzen. In een onzekere tijd willen mensen houvast, ze zoeken naar informatie. Informatie die mogelijk niet helemaal of totaal niet waar is, maar wel een verklaring geeft voor wat er gebeurt. De vaccincriticasters zoeken naar ‘hun’ waarheden en gelijkgestemden. Dit leidde tot meer polarisatie in de samenleving en die impact kan verregaande gevolgen hebben.”

Hoe heeft het Netwerk Mediawijsheid handen en voeten gegeven aan meer bewustwording?

“In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) hebben we onder andere de website isdatechtzo.nl gelanceerd (februari 2021). Netwerk Mediawijsheid ontwikkelde deze site in samenwerking met [Beeld en Geluid Den Haag](#) en [ECP](#) Platform voor de InformatieSamenleving, met als doel bezoekers te informeren over de werking van fake news en hoe je kunt herkennen of een bericht betrouwbaar is. Of kort gezegd een mediawijze(re) samenleving. De redactie wordt gevormd door medewerkers van Netwerk Mediawijsheid, Beeld en Geluid Den Haag en Campagnebureau BKB. Het netwerk is volledig verantwoordelijk voor de inhoud van de site en opereert volledig onafhankelijk van het ministerie van BZK.”

En voor welke doelgroep is deze site?

AUDIT

MAGAZINE

“We proberen zoveel mogelijk mensen te bereiken en dat lukt tot op heden goed. Dat heeft denk ik met twee zaken te maken. Allereerst is de site laagdrempelig opgezet, met bijvoorbeeld B1-taal (middelbare-schoolniveau) en een gebruiksvriendelijke opzet. Daarnaast werkt de omvang van het Netwerk Mediawijsheid in ons voordeel, met ons uitgebreide netwerk bereiken we meer mensen. Als we kijken naar wie de site bezoekt, dan zijn dit hoofdzakelijk mensen van tussen de dertig en vijftig jaar. Jongeren bezoeken steeds minder websites en steeds meer andere online mediakanalen, zoals TikTok en Instagram. En senioren hebben minder toegang tot internet. Deze doelgroepen proberen we op andere manieren bewust te maken van fake news, bijvoorbeeld door het organiseren van workshops.”

Hoe herken je fake news?

“Nepnieuws herkennen kan inderdaad lastig zijn. Binnen het Netwerk Mediawijsheid hebben we hiervoor een aantal simpele vragen ontwikkeld en een toolkit. Deze vragen geven concrete handvatten als je twijfelt of een bericht te vertrouwen is. De toolkit bevat onder andere een animatie over nepnieuws en een onderzoeksrapport over nepnieuws (onderzoek uitgevoerd door No Ties in opdracht van Netwerk Mediawijsheid). De vragen en toolkit zijn te benaderen via isdatechtzo.nl en voor iedereen zeker zinvol om eens te bekijken.”

“Denk voordat je iets klakkeloos doorstuurt ook na over van welke bron het bericht afkomstig is en met welke bedoeling de bron het bericht verspreidt”

Welke concrete handvatten adviseren jullie?

“Wat we uit ervaring weten, is dat nieuwsberichten vaak niet goed en/of niet helemaal gelezen worden. Een conclusie trekken na het lezen van de eerste paar zinnen van een bericht kan een verkeerde of ongenueanceerde conclusie blijken te zijn. Het advies is altijd het hele bericht aandachtig te lezen. Denk voordat je iets klakkeloos doorstuurt ook na over van welke bron het bericht afkomstig is en met welke bedoeling de bron het bericht verspreidt. Heeft de zender wellicht een verborgen agenda? Beeldmateriaal kan ook nepnieuws bevatten. Er zijn wel handige digitale tools op internet te vinden om te bepalen of foto's en video's gemanipuleerd of origineel zijn. Echter, het belangrijkste advies dat ik wil geven, is het checken van een bericht met een andere bron of bronnen. En dan bij voorkeur met de berichtgeving van gerenommeerde partijen.”

Tot slot, welke overwegingen wilt u de internal auditor meegeven?

“De informatie die jullie aangereikt krijgen in een onderzoek moeten jullie ‘wegen’. Het deel dat concreet gebruikt wordt om vast te stellen of het onderzoeksobject effectief is, moet juist zijn. Om de kans te verkleinen dat de ontvangen informatie niet juist en/of niet volledig is, moet je op zoek naar dezelfde informatie vanuit andere bronnen. In het auditvakjargon ‘bron triangulatie’ heb ik begrepen. En verder moet een internal auditor altijd zeer zorgvuldig te werk gaan, zijn rapport wordt 100% als waarheid gezien. Mocht dat niet (helemaal) het geval zijn, dan is de internal auditor namelijk zelf een verspreider van desinformatie...”

Over

Arjan Snijders werkt sinds 2021 bij Beeld & Geluid als landelijk coördinator nieuwswijsheid en onder andere betrokken bij isdatechtzo.nl. In het verleden was hij actief in de radiowereld, onder andere als presentator, (eind)redacteur en stationmanager bij de landelijke radiozenders Radio 1, Radio 2 en 3FM en de regionale radiozender NH Radio.

Tags: Fake news

Bron url: <https://auditmagazine.nl/interviews/iedereen-is-vatbaar-voor-fake-news/>